

Seminari

El Patrimoni Cultural en temps de conflictes

RESUM DE COMUNICACIONS

Organitza

Amb el suport de:

Cens i Memòria de la Destrucció

Joan Bosch i Ballbona

Breu presentació d'una de les línies de recerca del Grup d'Art Modern de les Universitat de Girona i Autònoma de Barcelona (Art en Perill: Cens i Memòria de la Destrucció) integrada en una de les línies d'investigació fonamentals de l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural (Destrucció, Salvaguarda, Restauració del Patrimoni Artístic en les coordenades de la Guerra i la post Guerra Civil). És una reflexió "quantitativa" i "qualitativa" sobre els efectes de la sistemàtica devastació del patrimoni artístic i litúrgic conservat per les institucions religioses que va tenir lloc entre 1936 i 1939 que vol complementar els enfocaments que historiadors i antropòlegs, fonamentalment, han dirigit a un fenomen de destrucció intencionada que condiciona moltíssim la nostra mirada sobre la història de l'art i que n'ha marcat extraordinàriament la historiografia. Creiem que un acostament com el proposat contribueix a la visibilitat de l'enorme i esfereïdora magnitud de les pèrdues patrimonials ocasionades, a mostrar aquell dramàtic moment de la història espanyola i catalana com un dels grans episodis de la "història natural de la destrucció", per dir-ho amb la coneguda expressió de W. G. Sebald, que acompanya la història del patrimoni.

Patrimoni i Guerra. El valor del patrimoni a la reraguarda: el cas de Girona (1936-1938)

Joaquim Nadal/ Gemma Domènech

"La sublevació militar del 18 de juliol de 1936 va desfermar la resistència. La ira i la violència indiscriminades es van barrejar amb la revolució i el poble armat va constituir un poder paral·lel, els Comitès antifeixistes. En els primers dies la fúria iconoclasta va cremar i destruir esglésies i béns mobles. A Girona els mateixos Comitès van constituir la Comissió de Patrimoni Artístic i Arqueològic (1936-1938) que va fer actuacions de salvaguarda i ordenació. Progressivament les institucions van recuperar la iniciativa i els decrets de confiscacions van permetre concentrar moltes obres d'art tot evitant-ne la destrucció i la dispersió."

El cas de Girona és una bona oportunitat per revisar les situacions i actuacions a la reraguarda durant la Guerra Civil. Ajuda a desmentir els plantejaments simplistes i primaris que identificaven només antagonismes ideològics i identitaris, o que desqualificaven la violència com a simples actes de vandalisme.

Després de constatar la destrucció evident i objectiva cal analitzar la multiplicitat de causes que ho expliquen. I és evident també que com succeí en d'altres moments revolucionaris el principi de la destrucció va trobar des del mateix camp el contrapunt de la conservació, preservació i valorització del patrimoni amb un sentit modern i molt actual.

La Generalitat de Catalunya. Protecció ¿i espoli? del patrimoni artístic durant la Guerra Civil.

Francisco Gracia

Sens dubte, l'actuació decidida del conseller Ventura Gassol el juliol de 1936 va impedir la destrucció d'una gran part del patrimoni moble i immoble de Catalunya al llarg de les jornades revolucionàries que succeïren a l'aixecament militar. Posteriorment, amb el suport dels responsables de les seccions de museus, monuments, arxius i arqueologia es prosseguí aquesta tasca definint uns protocols d'actuació que serien emprats com a model al llarg de la Segona Guerra Mundial. Amb tot, però, es perdé una gran part del patrimoni artístic català, especialment eclesiàstic i privat, com demostren l'informe elaborat per Josep Andreu i Abelló a petició del ministeri de Justícia de la República, i les incautacions d'objectes artístics fetes en territori francès al llarg de la guerra. Hi va haver, però, un altre procés que cal estudiar: la requisita i conversió d'objectes artístics en recursos econòmics per atendre a l'esforç de guerra, una tasca duta a terme per la Generalitat en molts casos al marge de la legislació vigent. El 22 de gener de 1939, el govern català, pressionat pel president del consell de ministres Juan Negrín, decidirà lliurar les restes del seu tresor de guerra, un mínim de 12 tones de plata i joies que encara guardava en el seu poder. ¿Quin era l'origen d'aquest materials? ¿Que se'n va fer d'ells? ¿Quin va ser el paper de Josep Tarradelles en tot el procés?.

La protecció i l'espoli del patrimoni històric i arqueològic a la Guerra Civil: el tresor del Vita

Francisco Gracia (en representació de Glòria Munilla)

Quina va ser la política de protecció i defensa del patrimoni a Espanya al llarg de la Guerra Civil? Quin va ser el paper de la República i el paper de la Generalitat en aquesta protecció? Quins van ser els canvis que es van produir en aquesta protecció un cop l'exèrcit franquista va guanyar la guerra?

El popularment conegut com *Tresor del "Vita"* va significar el períple d'un patrimoni històric i arqueològic que els responsables de la seva salvaguarda van dissenyar en un principi per protegir aquest patrimoni. En el seu conjunt, aquest tresor reunia objectes i col·leccions pertanyents, entre d'altres, a les catedrals de Toledo i Tortosa, al Palau Reial de Madrid, al Museu Arqueològic Nacional i a la Casa de la Moneda. Parlarem dels motius i les conseqüències que van marcar aquest períple, conseqüències que, encara avui i dia, es fan paleses com a exemple del que hauria de ser o el que no hauria de ser sobre la protecció del patrimoni cultural en conflicte, un tema avui, com sempre, de gran actualitat.

El paper de la ONG catalana “Heritage for Peace” en la protecció del patrimoni siríà durant el conflicte actual

Isbert Sabreen

El patrimoni cultural ha estat sempre un gran víctima dels conflictes armats. Moltes països han perdut una part important del seu patrimoni cultural en el marc de les guerres dels darrers anys. Les accions per part de les organitzacions internacionals van ser molt limitades en relació a la protecció del patrimoni cultural. El cas de Síria és un dels exemples clars i actuals on el conflicte ha afectat i afecta el ric i divers patrimoni d'aquest. Síria té 7 llocs declarats com Patrimoni Cultural de la Humanitat i tots aquests llocs van patir destruccions des de el principi del conflicte l'any 2011. Amb la urgent necessitat d'actuar per protegir aquest gran patrimoni mundial va néixer la ONG catalana (Heritage for Peace). Quins són els objectius i projectes actuals de H4p; Com treballa? Quin és el seu paper en la recerca de la pau a Síria?

Col·laborant amb Albània i Kosovo en la valoració del seu patrimoni monumental. L'ICAC i el projecte europeu Tempus CHTMBAL (2012-2015)

Joaquín Ruiz de Arbulo

La República d'Albània i la veïna República del Kosovo són en l'actualitat dos estats colindants amb la Comunitat Europea els territoris dels quals inclouen un molt ric patrimoni arqueològic i artístic amb diversos llocs i monuments reconeguts com a Patrimoni de la Humanitat. Un projecte europeu Tempus dirigit des de la Universitat de Chieti-Pescara per la Prof. Sara Santoro proporciona a les Universitats albaneses de Scutari/Schöder i Durazzo/Durres i a la Universitat kosovar de Prizren suport acadèmic per desenvolupar màsters especialitzats en gestió turística i del Patrimoni.

Aquest projecte ens ha permès conèixer i valorar la situació actual del patrimoni en dos països profundament marcats per la guerra, ja fos la paranoia armamentista d'Albània sota la fèrria dictadura de Enver Hoxha o el molt recent i sagnant conflicte dels Balcans que va culminar en la separació entre Sèrbia i Kosovo. En la nostra opinió les poblacions albaneses respectuoses per igual amb les religions ortodoxa i islàmica que conviuen en pau poden representar un model a seguir. Els paisatges i patrimoni monumental d'aquestes regions de la Iliria, que van ser regne del Epiro, riques províncies romanes i terres de frontera entre Europa i Àsia en les èpoques medieval i moderna, resulten per als occidentals un paradís per descobrir. Preocupa que les seves noves elits econòmiques no intentin repetir el model turístic especulatiu que ha transformat les costes del sud d'Europa.

Patrimonio sirio y conflicto: Limitar los daños, fomentar el diálogo, preparar la reconstrucción

Juan José Ibañez

El Patrimonio es comúnmente utilizado como un arma de guerra más en tiempos de conflicto. ¿Se puede convertir el Patrimonio en una herramienta para la paz? El CSIC, en colaboración con la Universidad de Cantabria, lleva más de una década trabajando sobre el Patrimonio en Siria. A raíz del conflicto bélico que vive el país hemos iniciado, trabajando junto a Heritage for Peace, una serie de acciones encaminadas a la protección del patrimonio y a la promoción del diálogo entre las partes en conflicto. Entre ellas destaca la organización de la conferencia Patrimonio y Conflicto (Abril de 2014, Santander) en la que responsables de patrimonio de ambas partes discutieron, junto a expertos internacionales, sobre el daño causado al patrimonio por la guerra y posibles medidas para minimizarlo. La experiencia que desarrollamos nos lleva sostener que es posible, desde una acción internacional decidida, limitar los daños al Patrimonio y utilizarlo como instrumento de diálogo, preparando el post-conflicto.

Investigar i conservar el patrimoni en la Vall de l'Eufrates de Síria en temps de conflicte: Notes personals.

Miquel Molist

La presentació farà èmfasi a les dificultats en la preservació del patrimoni arqueològic a la zona de la Vall de l'Eufrates de Síria en el temps de conflicte militars actuals. El fet d'haver treballat i investigat els jaciments arqueològics en els darrers trenta anys en la zona permet una visió que englobi tan els aspectes d'actualitat, com les condicions en la zona a bans de la guerra. A més els llaços afectius amb els investigadors/es del país, i els habitants de l'àrea, coneixent la seva situació actual, permet fer un reclam per la fi del conflicte.